

Отримано: 22 січня 2020 року

Прорецензовано: 23 січня 2020 року

Прийнято до друку: 29 січня 2020 року

e-mail: shtohman@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2020-9(77)-232-234

Штохман Л. М. Зворотній зв'язок у практиці викладання іноземної мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2020. Вип. 9(77). С. 232–234.

УДК: 372.881.1

Штохман Лілія Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний економічний університет

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК У ПРАКТИЦІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглядається питання зворотного зв'язку у динаміці педагогічного процесу. Зворотний зв'язок – це інформація як для студента, так і для викладача про результативність їх діяльності або з метою удосконалення певних аспектів навчання. Зворотний зв'язок стосується не лише виправлення помилок, але й може включати в себе різноманітні способи удосконалення якості діяльності студентів. Наголошується, що надзвичайно важливо відзначати успіхи студента у виконанні роботи крім огрехів, яких він припустився. Практика взаємного зворотного зв'язку між студентами, оцінювання виконання завдання за чітко визначеними критеріями, є цінним досвідом, який дозволяє зробити його виконання ще цікавішим. Працюючи в парах, студенти мають можливість тренувати мову, а спостерігаючи за ними, викладач може помітити, в чому основна суть нерозуміння

Ключові слова: навчання, контроль, перевірка, завдання, зворотний зв'язок.

Liliia M. Shtokhman,
Candidate of Philology (PhD), associate professor,
Ternopil national economic university

FEEDBACK IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

The article deals with the analysis of foreign language teaching in respect of giving good feedback – commenting on the task and the language. Feedback is rightly considered to be a key part of teaching.

The term feedback can apply to a number of classroom situations and procedures, but here it refers to a range of techniques employed by the teacher to facilitate responses from the students to an exercise or task. There are alternatives to traditional whole-class feedback conducted by the teacher or teacher-nomination in a lockstep pattern. Traditional feedback is teacher-led, involves little communication between learners and tends to be contrary to current good classroom practice.

Feedback on an activity satisfies students' expectations and needs, both as a measure of success or failure and as reassurance that they have completed the task properly. As tasks, in particular the practice exercise type, are in effect a form of test, feedback which indicates a degree of success can be motivating. Often an element of competitiveness enters into feedback which encourages learners to participate. The negative aspects of competition, together with the risk of demotivating some learners, can be reduced by the judicious use of nomination and sensitive management of feedback by the teacher.

Key words: training, control, checkup, task, feedback.

У час переходу до інформаційного суспільства особистісно орієнтована професійна підготовка майбутніх фахівців у ВНЗ чітко визначається за учінням, що є самостійним особистісно значущим і дуже дієвим джерелом пізнання та розвитку особистості. У загальній структурі навчально-пізнавальної діяльності студентів значна роль відводиться такому компоненту учіння як зворотний зв'язок, який традиційно розглядається як складова контролю.

Система перевірки та оцінки знань, навичок і умінь включає взаємопов'язані види і форми контролю. Їх взаємозв'язок полягає насамперед у тому, що узгоджуються цілі контролю. Так, загальні і кінцеві його цілі випливають з вимог до обсягу знань, навичок і вмінь, а часткові (проміжні) з установок навчальних програм дисциплін. Більш детальна перевірка (особливо в ході вивчення дисциплін) відповідає цілям проведення окремих занять. Сукупність різних видів і форм контролю може бути системою лише тоді, коли всі його цілі і завдання об'єднані єдиною структурною схемою. Коли можна простежити, як, на яких етапах, і в якій послідовності здійснюється перевірка досягнення кожної кінцевої мети навчання [2, с. 175].

До компонентів, що складають зворотний зв'язок у навчальному процесі, належать усні відповіді студентів, результати тестів і контрольних робіт, спостереження викладача, бесіди зі студентами. Саме завдяки зворотному зв'язку забезпечується динаміка педагогічного процесу і реалізується його основна ціль – формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості студента – майбутнього фахівця. За допомогою зворотного зв'язку викладач регулює процес навчання, має можливість враховувати необхідні зміни в педагогічній системі і вчасно коректувати хід процесу. Завдяки зворотному зв'язку можливо розробляти системи, що будуть ефективними навіть у складних і нестійких умовах.

Метою нашої статті є розгляд особливостей та альтернативних практик надання зворотного зв'язку у навчальному процесі, описаних у працях деяких західних науковців та педагогів-практиків.

Темі зворотного зв'язку присвячені роботи як вітчизняних, так і зарубіжних педагогів і психологів, і більшість із них розглядають зворотний зв'язок у навчальному процесі як одне із центральних понять в освіті.

Навчання спілкуванню іноземною мовою здійснюється в безпосередній взаємодії навчальної діяльності викладача (викладання) і навчальної діяльності студентів (навчання), які складають цілісну систему. У цій системі зворотний зв'язок функціонує в різних напрямках: на викладача і на студентів. Крім спрямованості, він відрізняється також набором функцій, їх характером і змістом [6]. Питання про функції контролю в навчанні іноземної мови доцільно розглядати з урахуванням структури навчального процесу.

У методичній літературі визначаються різні функції контролю у навчанні. Як відзначає у своїй праці М. Артюшина: «Дотримуючись загальнопедагогічної підходу, деякі методисти (Н. І. Гез, М. В. Ляховицький, С. К. Фоломкина,

С. Ф. Шатілов) називають такі, як контрольо-коригуючу, контрольо-попереджувальну, контрольо-стимулюючу, контрольо-узагальнюючу, інші (А. О. Миролюбов) – класифікують контрольні функції як навчальну, діагностичну, коректувальну, управлінську, оціночну» [1].

Британська педагог Сенді Мілін (Sandy Millin) наголошує, що зворотний зв'язок – це інформація як для студента, так і для викладача про результативність їх діяльності чи то з метою удосконалення певних аспектів навчання, чи для подальшого планування [5].

Розрізняють такі види зворотного зв'язку: основний і допоміжний. Основний зворотний зв'язок у процесі навчання – це зв'язок, що встановлює рівень початкових та вихідних знань, умінь і навичок. Допоміжний зворотний зв'язок обумовлюється реакцією студентів за опосередкованими ознаками: увагою, швидкістю реакції студентів і т.д. До вже згаданих видів деякі педагоги додають негайний, в ході виконання завдання, та відкладений зворотний зв'язок – після його завершення, або навіть в кінці вивчення навчальної програми [3, 4, 5].

Форма зворотного зв'язку на занятті, як зазначає Мілін, залежить передусім від типу завдань, які виконують студенти. Вони поділяються на так звані «закриті» та «відкриті».

Перші є завданнями з фіксованими, чіткими, однозначними відповідями, наприклад завдання на читання чи завдання для практикування шойно вивченого матеріалу. Відкритими є завдання тоді, коли на їх вирішення немає однозначних рішень, або варіанти роботи з ними залежать від тих, хто їх виконує. До них можуть належати письмові чи завдання на говоріння.

Сенді Мілін, досвідчений вчитель-практик вважає, що у випадку із закритими завданнями традиційне опитування кожного студента на предмет того, яку відповідь вони обрали, має низку недоліків, серед яких:

- повільність процесу;
- не всі студенти однаково уважно сприймають усну інформацію, тому саме вони можуть затримувати час, перепитуючи;
- така перевірка є досить нудною;
- більшість роботи виконує викладач;
- викладач викликає студентів, а вони, даючи відповідь на своє запитання, інших відповідей не слухають, адже їх цікавить лиш те, як відповіли вони;
- якщо запитання задається групі, домінують сміливіші чи гучніші студенти.

Саме тому вона пише про практику так званого взаємного зворотного зв'язку у групі. Перевіряти завдання після самостійного виконання Мілін пропонує студентам в парах, що також дозволяє збільшити час їх власного говоріння мовою, що вивчається, та навіть посилення власної впевненості перед тим, як озвучувати відповіді.

Мілін радить записувати відповіді на дошці, що дає візуальну підтримку і дозволяє обійтись без повторення правильних варіантів. Ще краще, якщо їх записуватимуть ті, хто виконав завдання найшвидше, хоч тут необхідно слідкувати, щоб у цій справі приймали участь усі. Замість оголошення правильних відповідей уважність студентів можна перевірити фразою «У списку правильних відповідей на дошці є дві/одна помилки. Знайдіть їх» [5].

Письмовий відгук надзвичайно важливий як форма зворотного зв'язку щодо завдань, де вимагається відповідь, а не просто вибір букви чи цифри. Усного коментаря недостатньо у завданнях щодо правильного написання слів чи їх порядку у реченні – довів свою ефективність обмін підручниками між студентами як один зі способів перевірки.

Ключовим видом роботи з «відкритими» письмовими чи усними завданнями Сенді Мілін називає моніторинг. Під час нього вона радить робити записи, що згодом допоможуть дати ґрунтовний зворотний зв'язок щодо найважливіших пунктів, тож додатково необхідно подбати про наявність засобів для такої діяльності.

Працюючи із «відкритими» завданнями, студенти оцінюють як зміст, так і форму (мову). Щодо змісту в усних завданнях, то найпростішим завданням є підсумувати все сказане, можливо задаючи додаткові запитання. Правильне формулювання задачі є ключовим у завданнях такого типу, адже тоді студенти розуміють, за якими критеріями вони надають зворотний зв'язок. Те, як сформульовано завдання, може зробити його виконання ще цікавішим. Замість завдання описати свій будинок можна поставити завдання, що зробить слухання значущим – «Опишіть свій будинок мрії. Послухайте своїх одногрупників і подумайте, чи хотіли б ви жити у котромусь із описаних будинків» [5].

Такого ж типу завдання можна ставити до письмових робіт, якими треба буде чи обмінятися між групами, чи виставити на загальний огляд. Мілін радить уникати завдань типу «Оберіть найкращий текст», адже тут не дається критеріїв для оцінювання, і оцінювання вийде повністю суб'єктивним. Перед початком роботи студенти мають розуміти конкретні цілі завдання.

Зворотний зв'язок щодо форми – мови яка використовувалась – є ще важливішим для студентів, адже часто вони просять, щоб їх більше виправляли. Під час моніторингу варто занотовувати як успішні, так і невдалі приклади вживання мови. Для кращого розуміння проблемних моментів приклади можна записати на дошці разом із подібними варіантами в контексті. Працюючи в парах над визначенням правильних речень, студенти мають можливість тренувати мову, а спостерігаючи за ними, викладач може помітити, в чому основна суть незрозуміння [6].

У праці «Feedback beyond the sentence» Девід Банкер розглядає способи урізноманітнення видів зворотного зв'язку, який є ключовою частиною викладання. Саме коментарі викладача дозволяють студентам зрозуміти, якою є ціль виконання того чи іншого завдання, та розуміти, що до них прислухаються. Зворотний зв'язок стосується не лише виправлення помилок, але й може включати в себе різноманітні способи удосконалення якості діяльності студентів. Наголошується, що надзвичайно важливо відзначати успіхи студента у виконанні роботи крім оріхів, яких він припустився [3].

Після роботи над усним завданням доцільно провести обговорення. Вчитель занотовує на дошці список речень із помилками, так само, як і приклади правильного вживання мови. Студенти, спостерігаючи за помилками інших, мають можливість проаналізувати своє мовлення. Виправляючи граматичні помилки в тексті, варто так само акцентувати на досягненнях і позитивних моментах.

Н. Муліна у своїй статті також розглядає питання ефективного зворотного зв'язку і зазначає, що згідно із моделлю сучасних технологій як засобу підвищення якості освіти (Technology as Facilitator of Quality Education) зворотний зв'язок

є базовим принципом успішного навчання. Необхідно, щоб після виконання певних дій студент отримав докладну опорну інформацію про можливості і способи ефективнішої діяльності. Інформація може надходити від інтерактивної навчальної програми, викладача або одногрупників. Дієвість зворотного зв'язку визначається його частотою (кількістю взаємодій з завданням або особою) та якістю (здатністю виявляти специфічні, а також такі, що підлягають виправленню, помилки та невідповідності в діях або "ментальних моделях", які за ними стоять [6].

Расел Стенерд (Russell Stannard), досвідчений науковець-практик із університету Вестмінстера, у своїх численних роботах розглядає питання під подібним кутом – він ділиться досвідом використання технологій для надання студентам зворотного зв'язку – аналізу письмових робіт. Педагог наголошує, що усний відгук може бути складнішим на сприйняття для студентів із нижчим рівнем володіння іноземною мовою, ніж письмовий. У своїй статті «Talking feedback» він зазначає, що пересуваючи курсор, вчителі можуть кардинально змінити спосіб перевірки письмових робіт студентів [9].

Технології, за його словами є засобом, а не методом у практиці оцінювання письмових робіт, і вона теж має відповідати всім ознакам доброго зворотного зв'язку.

У своїй статті «The spelling mistake: scene one, take one»... педагог ділиться таким досвідом. Студенти надсилають свої роботи на електронну пошту викладача. У відповідь він робить відеозапис того, як він перевіряє письмові роботи своїх студентів – записується кожен рух мишки, підкреслення чи виправлення; коментуючи кожну помилку і пояснюючи ті чи інші лексичні, граматичні чи стилістичні особливості. Кожне виправлення і кожен коментар записуються – чи то виділення частини тексту, підкреслення помилки або коментар щодо структури роботи. Залишається лише натиснути кнопку програми і відіслати відео студентові. Запис він може програвати скільки завгодно і, відповідно, робити необхідні виправлення у своїй роботі [8].

Як цікавий досвід він пропонує спробувати не виправляти неточності повністю, а лише позначити, де вони знаходяться, і прокоментувати їх причину, щоб студент міг зробити всі коригування самостійно. Такий підхід заохочує студента до самостійної роботи з відео та коментарями [9].

Michael Thomas, професор Японського університету, після власного досвіду використання такого типу співпраці зі своїми студентами стверджує, що ця практика корисна також для дистанційного навчання, де бракує особистої співпраці студента із викладачем [8].

Студент отримує веб-посилання на свою пошту, а коли його відкриває, бачить відео зі своєю роботою, відправленою на пошту викладача. На екрані відображається текст і курсор, що виділяє певну частину тексту з помилками. Голос викладача коментує зміни, які мають бути здійснені, коментарі щодо варіантів заміни. Такого типу програмне забезпечення може, за його словами, стати основним засобом викладача іноземної мови та його студентів, які переглядають отримані автентичні відеоматеріали по кілька разів.

Ця практика застосовується в університеті Вестмінстера, а студенти задоволені новим способом коментування їхніх робіт, адже збільшується обсяг інформації від викладача, яку вони отримують індивідуально, що є добрим досвідом для наслідування іншими університетами.

З допомогою відеовідгуків можна занотовувати типові помилки, які прозвучали на занятті, створити їх список та у таблиці надати правильні варіанти, які студенти отримають у відповідному відео. Викладачі також можуть надсилати щотижневі відео про помилки та їх правильні варіанти чи вокабуляр, необхідний для опрацювання.

Студенти цінують особистий зворотний зв'язок, але у випадках із великими групами його не завжди можливо здійснити. У таких ситуаціях подібні програми можуть бути хорошою альтернативою, адже, як відгукуються студенти «Це ніби мій викладач поруч, і прослухати можна кілька разів». Таким чином, з використанням сучасних технологій змінюється і сама природа зворотного зв'язку. Відеовідгук дозволяє здійснювати не лише коригування мови, використаної у творчому завданні а й надати розширені коментарі щодо структури твору, чи стилістичного оформлення [10].

Отже, можемо стверджувати, що для здійснення ефективного управління навчальним процесом, навчанням іноземної мови зокрема, необхідно забезпечити постійний зворотний зв'язок, адже саме він є інформацією як для студента, так і для викладача про результативність їх діяльності. Різноманітність методів його здійснення дозволяє цю процедуру зробити цікавою, особливо якщо вони заохочують студента до участі, відповідальності і співпраці. Тоді викладачеві залишається відповісти на питання, прояснити проблемні аспекти і виконати діагностичну функцію, а зворотний зв'язок служить реальній, відчутній комунікативній меті.

Література:

1. Артюшина М. В. Психологія діяльності та навчальний менеджмент. URL: <http://posibniki.com.ua/post-tema-5-kontrol-navchannya>.
2. Булах І. Методи контролю та оцінювання рівня знань. *Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України*. К.: Видавничий дім «KM Academia», 1997. С. 169–185.
3. Bunker D. Feedback beyond the sentence. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/blogs/davidbunker101/feedback-beyond-sentence>.
4. Callahan W.P., Switzer T.J. Technology as Facilitator of Quality Education: A Model. URL: <http://www.intime.uni.edu/model/modelarticle.html>.
5. Millin S. Importance of feedback. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/blogs/sandymillin/sandy-millin-importance-feedback>.
6. Муліна Н. І. Організація ефективного зворотного зв'язку в дистанційному навчанні іноземних мов. *Гуманітарний вісник ДВНЗ Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди* – Додаток 1 до Вип. 31, Том I (43): Тематичний випуск "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору". К.: Гнозис, 2013. С. 609–616.
7. Stannard R. How technology can revolutionise the way we give feedback. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/how-technology-can-revolutionise-way-we-give-feedback-0>.
8. Stannard R. The spelling mistake: Scene one, take one. URL: <https://www.timeshighereducation.com/features/the-spelling-mistake-scene-one-take-one/207117.article>.
9. Stannard R. Talking feedback. URL: <https://www.theguardian.com/education/2012/jan/10/esl-video-feedback>.